

РЕЛАЦИЯТА „АБСОРБЦИОНЕН КАПАЦИТЕТ – ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ”

Славена ЦОНЕВА¹

¹ Катедра „Обща икономическа теория“, Икономически университет, Варна, България.
E-mail: slavena_tsoneva@ue-varna.bg

JEL: J24, O30, F21, I20   Резюме

Ключови думи:

ЧК, НИРД, ПЧИ,
абсорбционен
капацитет

Настоящата статия предлага екстензивен преглед на теоретичните и емпирични изследвания, които изясняват концептуалната рамка на понятието абсорбционен капацитет, използвайки микро- и макроподход. Проучването на абсорбционния капацитет цели да се обърне внимание на жизненоважната му роля по отношение на входящите ПЧИ. За осъществяването на заложената цел фокусът на разработката се стеснява до общовалидни за двата подхода социално-образователни фактори, съставляващи абсорбционния капацитет, които имат пряко отношение към ефективното усвояване на спилвър ефекти при входящи преки чуждестранни инвестиции, респективно осигуряване на дългосрочно развитие на националната икономика.

© 2021 Икономически университет – Варна

Цитиране: ЦОНЕВА, С. (2021) Релацията „абсорбционен капацитет – преки чуждестранни инвестиции”. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*, 65 (3), с. 280 – 294.

Въведение

В съвременните условия при икономика, основана на знанието, технологичният и иновационният трансфери са от жизнена необходимост за икономическото развитие на страните, а техен ключов трансмисионен механизъм са преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ). Транснационалните корпорации (ТНК) могат да внесат капитал, модерни технологии, подобрени управленски умения и практики в локацията, в която осъществяват ПЧИ. Тези предимства обаче не се преливат автоматично в страната – домакин. Процесът, насочен към усвояване, изисква

приемащата страна да е достигнала определена степен развитие, т.е. да разполага с т.нар. абсорбционен капацитет.

Обект на изследване в настоящата статия е абсорбционният капацитет. Предмет на изследване е връзката му с вноса на ПЧИ и мащаба на спилувър ефектите¹ в приемащата икономика. Направен е преглед на теоретичните и емпиричните изследвания в тематичната научна област и са поставени следните задачи:

1) Изясняване на концептуалната характеристика на абсорбционния капацитет, основните му детерминанти и ролята, която имат в неговото формиране и развитие, чрез прилагане на микро- и макроподход.

2) Идентифициране на общовалидни детерминанти в конструкцията на абсорбционния капацитет при прилагането на микро- и макроподхода.

3) Изследване на връзката между абсорбционния капацитет и входящите ПЧИ в приемащата икономика.

Основната теза в настоящото изследване е, че връзката между абсорбционния капацитет и преките чуждестранни инвестиции е органична и двупосочна. От една страна, икономиките се надпреварват в привличане на ПЧИ, за да постигнат икономическо развитие и растеж. От друга страна, абсорбционният капацитет повишава привлекателността на страната относно количеството и качеството на притока на ПЧИ. Растежът на местните възможности зависи критично от достъпа до нови технологии и от обучението, необходимо за овладяването им. По-високите технологии са свързани с по-големи предизвикателства и като цяло предлагат по-голям потенциал за учене (UNCTAD, 1999). Всяко технологично разстояние между страната – родител на ТНК и приемащата страна дава сигнал до ТНК относно абсорбционния капацитет на страната, в която се планират ПЧИ. Колкото е по-голям технологичният разрыв, толкова по-малка е вероятността страната – домакин да поддържа високо ниво на абсорбционен капацитет. Това влияе не само на решението за инвестиране, но и на вида технология за прехвърляне. По-конкретно, колкото по-голяма е разликата, толкова по-ниско е качеството на пренесената технология и е по-нисък потенциалът за спилувър ефекти (Görg, H., & Greenaway, D., 2003).

Работна хипотеза 1: Качеството на човешкия капитал на приемащата държава определя способността ѝ да се възползва от ПЧИ.

Работна хипотеза 2: Липсата на човешки капитал или недостатъчните инвестиции в човешки капитал ограничават ползите от присъствието на високотехнологични ТНК и потенциала на положителния ефект от технологичното преливане от ПЧИ.

Използвайки дедуктивния метод за анализ на информация, авторът си поставя за цел да потвърди или отхвърли формулираните хипотези чрез критичен преглед на научната литература и емпирични проучвания в тематичното поле.

1. Микро- и макроподход при дефиниране на понятието и анализа на съвкупните елементи на „абсорбционния капацитет”

Теоретичните изследвания за абсорбционния капацитет разделят анализа на микро- и макрониво. На макрониво – изследванията са насочени към **абсорбционната способност на местните фирми**. Предложената дефиниция за абсорбционен капацитет на макрониво от Cohen и Levinthal (1989) се определя като усвоителната способност на фирмите да се учат от външни нови знания посредством комбинация от организационни процеси и процедури по идентифицирането, придобиването, усвояването, трансформирането и експлоатацията им. Авторите считат, че вътрешните фирмени инвестиции в научноизследователска и развойна дейност (НИРД) са достатъчен показател за абсорбционната способност на компаниите, но още в 1990 г. в свой доклад разширяват анализа за детерминантите на абсорбционния капацитет, като допълват с по-широка база от знания: фактори – като предишен опит в обучението, фактори, свързани с решаването на проблеми в организацията. Степента, в която фирмите са в състояние да извлекат оптимална полза от интърнализирането² на външното знание зависи от нивото на предварителния запас от знание, с който разполагат и/или са натрупали. С други думи, предполага собствени фирмени инвестиции във вътрешна усвоителна способност, като това се свързва с инвестиции в НИРД и/или човешки капитал (Cohen, W. M. & Levinthal D. A., 1990) (Todorova G., Durisin B., 2007) (Tsai, 2009).

S. Zahra и G. George (2002) разгръщат анализа за конструкцията на абсорбционния капацитет, като изследват съчетаването на придобитите външни знания с вътрешните такива. Нещо повече, диференцират абсорбционната способност на фирмите като потенциална (процеси по придобиване и усвояване) и реална (процеси по трансформиране и прилагане). Авторите считат за правилно абсорбционният капацитет да се анализира отделно в тези две форми, но отбелязват, че те имат допълваща роля една спрямо друга. С други думи, някои фирми могат да разполагат с потенциален абсорбционен капацитет, но да не виждат ползите, които могат да извлекат, респективно да не реализират своята абсорбционна способност. По-късно Todorova и Durisin (2007) оспорват този подход, като твърдят, че усвояването на знанията се извършва едновременно с експлоатацията им, без да е задължително трансформирането на това знание по някакъв начин.

Независимо дали абсорбционният капацитет е диференциран в две взаимос-

вързани форми (потенциален и реален абсорбционен капацитет) или се разглежда като единна характеристика (Choi, 2015), процесът на абсорбция може да се представи схематично чрез следните етапи:

Фиг. 1. Процес на абсорбция (микроподход)

Източник: Разработка на автора, на базата на предложената дефиниция от Cohen и Levinthal (1989).

Относно факторите, определящи абсорбционния капацитет на микроново, това са технологичната интензивност, квалифицирана работна ръка, вътрешни (фирмени) инвестиции в НИРД и човешки капитал (Cohen, W. M. & Levinthal D. A., 1990) (Girma, 2005) (Görg, H., & Greenaway, D., 2003).

На макроново анализът се съсредоточава върху **националния абсорбционен капацитет** като функция на променливи, включващи технологично ниво човешки капацитет, финансово и институционално развитие [напр. (Niels Hermes & Robert Lensink, 2003) (Fu, 2008) (Borensztein, E., De Gregorio, J., & Lee, J. W., 1998)]. Проучванията описват абсорбционния капацитет на приемащата държава като способността за придобиване, идентифициране, усвояване и експлоатация на външните знания и умения, използване на съвременни технологии и опит от развитите страни с цел да се подобри продуктивността и да се постигне икономически просперитет в дългосрочен план. По същество, в съдържанието на националния абсорбционен капацитет присъства усвоителната способност на местните фирми.

Детерминантите на националния абсорбционен капацитет съдържат политически, финансови, образователни и икономически фактори, влияещи върху икономическия растеж (Abramovitz, 1986). Това са човешки капитал, усвояващ капацитет на местните фирми, финансова система, физическа инфраструктура, НИРД и институции (H. Nguyen, G. Duysters, J. Patterson, H. Sander, 2009).

Високият абсорбционен капацитет позволява на местната икономика да се възползва от спилвър ефекти или може да се разгледа като условие, за да се изпълнят преливания на технологии, знания и ноу-хау от чуждестранни ТНК към местните фирми. В тази връзка, разгледан в контекста на OLI-парадигмата на

Дж. Дънинг (1993), националният абсорбционен капацитет може да се превърне в атрактивно предимство на местоположението, когато високотехнологични дейности и интензивни на знания индустрии са изправени пред избор за чуждестранно местоположение (Cantwell, J. and Iammarino, S., 2003). Нещо повече, той може да доведе до увеличаване на предимствата на собствеността в областта на иновациите за компаниите, които инвестират и се учат от и в локацията. Така предимствата, свързани с местоположението и специфичните фирмени предимства, стават до известна степен ендеогенни (Grazia Ietto-Gillies, 2005).

Прегледът на научната литература позволява да се проследи възникването и еволюирането на понятието, неговото обогатяване по отношение на съвкупните му елементи и разширяването на обсега чрез изследвания на микро- и макрониво. На практика няма еднозначна трактовка относно разбирането що е то „абсорбционен капацитет”. Според нас той следва да се разбира като **способността за интърнализиране на външното знание** чрез процеси като идентифициране (разпознаване), усвояване и експлоатиране на информацията от външната среда. Абсорбционната способност дава възможност за ефективно преливане на знания, ноу-хау и технологии, в резултат на което се повишава производителността и иновационния капацитет на местната икономика (макроподход), респективно на местните фирми (микроподход).

2. Релацията човешки капитал, абсорбционен капацитет и преки чуждестранни инвестиции

Всяка една икономика полага усилия да се развива, а през последните десетилетия – да се интегрира към глобализационните процеси с цел да постигне икономически растеж. Еволюира и разбирането на икономистите относно определящите детерминанти за икономически растеж. До 70-те години на миналия век неокласическият модел обяснява растежа с натрупването на производствени фактори (труд, капитал). Значението на техническия прогрес бе признато (Solow, 1957), но технологията се разглежда като екзогенен фактор. От 80-те години нататък изследванията за растежа все повече се фокусират върху разбирането и ендеогенизирането на техническия прогрес. Съвременната теория за растежа до голяма степен е изградена на модели с постоянна или увеличаваща се възвръщаемост на възпроизводимите фактори в резултат на създаване и натрупване на знания. Знанието до известна степен се възприема като обществено благо, а НИРД, образованието, обучението и други инвестиции в създаването на знания могат да генерират външни въздействия, които да предотвратят намаляването на възвръщаемостта на труда и физическия капитал. Техническият прогрес може

да се основава на създаване на изцяло нови знания или адаптиране и трансфер на съществуващи чужди технологии. Подобренията в образованието и човешкия капитал са от съществено значение за усвояването и адаптирането на чуждестранните технологии и за генерирането на устойчив дългосрочен икономически растеж. Наред с международната търговия най-важният инструмент за международен трансфер на технологии са ПЧИ. Известно е, че ТНК полагат съществени усилия за частни НИРД и създават, притежават, и контролират по-голямата част от съвременните технологии в света. Когато ТНК създаде чуждестранен филиал, той получава известно количество от собствената технология. Тя представлява специфично предимство за фирмата – родител и му позволява да се конкурира успешно с местни фирми, които имат превъзходни познания за местните пазари, потребителски предпочитания и бизнес практики. Това води до географска дифузия на технологиите, но не и до формален трансфер на технологии извън границите на ТНК. Това е така, защото създаването на чуждестранен филиал е по дефиниция решение за интърнализиране на използването на основните технологии. Въпреки това технологията на ТНК може да проникне в заобикалящата икономика. В много случаи ефектите се осъществяват чрез връзки напред и назад (*forward and backward linkages*), тъй като ТНК предоставят обучение и техническа помощ на местни си доставчици, подизпълнители и клиенти. Пазарът на труда е друг важен канал за спилвър ефекти (преливане), тъй като почти всички ТНК обучават оперативни лица и мениджъри, които впоследствие могат да започнат работа в местни фирми или да създадат изцяло нови компании. По този начин ПЧИ може да бъде особено ценен източник на нови технологии и знания – той не само въвежда нови идеи, но и укрепва базата на човешкия капитал, необходим за адаптиране на тези идеи към местния пазар и повишаване на производителността в местните фирми. Следователно не е изненадващо, че отношението към навлизането на ПЧИ се е променило значително през последните няколко десетилетия, както и че повечето държави либерализираха своите политики за привличане на всякакъв вид чуждестранни инвестиции. Множество правителства дори въведоха различни форми на инвестиционни стимули, за да насърчат чуждестранните ТНК да инвестират в тяхната юрисдикция. Въпреки това технологичната дифузия и повишаването на производителността не са автоматични последици от ПЧИ. ПЧИ и човешкият капитал си взаимодействат по сложен начин, при което притокът на ПЧИ създава потенциал за разпространение на знания към местната работна сила, в същото време нивото на човешкия капитал в страната – приемник определя колко ПЧИ може да привлече и дали местните фирми са в състояние да усвоят потенциалните ползи от преливане (спилвър ефекти) (Blomstrom & Kokko, 2003). Считаме, че при връзката между ПЧИ, човешкия капитал и абсорбционния

капацитет, са възможни множество равновесия. Например приемащите икономически със сравнително високи нива на човешки капитал може да привлекат големи количества технологично интензивни чуждестранни ТНК, които допринасят значително за по-нататъшното развитие на трудовите умения. В същото време е възможно икономиките с по-слабо развит човешки капитал да получат по-малък приток на ПЧИ или чуждестранните фирми, които влизат, ще използват по-прости технологии, които допринасят в незначителна степен за местното обучение и развитие на уменията. Степента, в която ТНК е склонна да се ангажира във формиране, развитие и надграждане на човешки капитал, зависи както от формите и начина на проникване, така и от мотивите да осъществи разширяване на дейността си чрез задгранична експанзия. Ефектите върху приемащата икономика от присъствието на ТНК (преки и косвени) се влияят до голяма степен от абсорбционния ѝ капацитет и е правилно да се изследват и във времеви хоризонт.

3. Емпирични изследвания, относно концепцията и общовалидните детерминанти на абсорбционния капацитет

В настоящата разработка ще се ограничим до социално-образователните фактори за оценка на абсорбционния капацитет, които са общовалидни, при прилагането на двата подхода за анализ. Това са: човешки капитал и НИРД. На следващ етап ще бъде направен екстензивен преглед на емпиричните изследвания, целящ да потвърди или отхвърли формулираните в разработката хипотези.

В прегледа на научната литература и емпиричните изследвания се забелязва, че човешкият капитал и НИРД като абсорбционни фактори се изследват съвкупно. Счита се, че това е правилно, предвид тяхната взаимозависимост. Допуска се, че инвестициите в НИРД биха били безплодни, а развитието на НИРД обречено на провал, ако отсъства добре развит човешки капитал. От друга страна, надграждането на човешкия капитал е пряко зависимо от НИРД. Как може да се очаква да бъдат направени революционни открития от научноизследователска и развойна дейност, ако отсъстват самите създатели (хората) и техните натрупани знания, опит и способности. Как може да се очаква ефективно технологично преливане от ПЧИ, ако отсъстват, заедно или поотделно, човешкият капитал и НИРД. Развитието на технологичните възможности е резултат от сложно взаимодействие между изобретателността на човешкия фактор, степента на инвестиции и институционалните фактори. Guelles и Potterie (2001) откриват, че активното развитие на научноизследователската и развойна дейност води до разпространяване на знания и развитие на човешкия капитал и до ефективен трансфер на технологията чрез него. По-евтино е да се научи използването на съществуваща

технология, отколкото да се генерира нова, следователно развиващите се страни имат потенциал да растат по-бързо от развитите икономики за всяка единица инвестиции или разходи за НИРД. Този потенциал за конвергенция зависи от нивото на абсорбционния капацитет в икономиката и по-конкретно от човешкия капитал. Както отбелязва Н. Van den Berg (2001: 226) : “това са качеството на работната сила, нейният натрупан опит и човешкият капитал, неговата образователна система и т.н., които определят способността на икономиката да създава нови идеи и да адаптира старите”.

В емпиричен план повечето проучвания относно предимствата на местоположението, произтичащи от формирания човешки капитал в дадена страна, се съсредоточават само върху количествения му аспект, т.е. годините на формално образование [(Barro, 2001), (Krueger, A. B., & Lindahl, M. , 2001), (Joshua, 2015)]. Подобни изследвания не са достатъчни, за да обяснят разликите в качеството му в отделните държави. Например Choi (2015) в емпирично изследване, използвайки панелни данни за 32 държави през периода 1985 г. – 2004 г. установява, че качеството на образованието на приемащата страна играе независима роля за привличането на ПЧИ. По-специално, качеството на човешкия капитал влияе върху хоризонталните ПЧИ дори след отчитане на търговските разходи, инвестиционните разходи и ефекта от размера на страната. Kuznets (1973) изразява мнение, че напредващата технология е необходимо условие, източник на икономически растеж, но сама по себе си не е достатъчна за постигане на резултат и може да остане само неразвит потенциал, ако отсъства способност за усвояването ѝ, която се изразява в напредване на запасите от човешко знание. С други думи недостатъчните разходи за НИРД и инвестиции в развитието на човешкия капитал могат да възпрепятстват усвояването. За успешното привличане на чужди технологии дадено предприятие или държавата е нужно да притежават определени способности и умения (Keller, 1996), които могат да бъдат получени от човешкия капитал и научноизследователската и развойна дейност. Keller (1996) подчертава също, че ограниченото качество на човешкия капитал на страната е сериозно препятствие за способността му да използва чужди технологии. За максимално възползване от съвременните чужди технологии обикновено са нужни добре обучени трудови ресурси. Редица емпирични изследвания свидетелстват как подобрения в образованието и човешкия капитал са от съществено значение за усвояването и адаптирането на чужди технологии, както и за създаването на устойчиви дългосрочни технологии, които са в основата на съвременния успех и просперитет (Blomstrom & Kokko, 2003). Националният абсорбционен капацитет, основан на човешкия капитал, влияе върху технологичното преливане от ПЧИ. Nelson и Phelps (1966) подчертават, че човешкият капитал е основен определящ фактор за усвояване и

по-високото ниво на човешкия капитал води до голям адаптационен капацитет към чуждестранните технологии, така че да се стесни техническата пропаст с технологично напредналите страни. Хипотезата за прага на човешкия капитал постулира, че приемащата страна може да получи потенциалните ефекти от технологичното преливане от ПЧИ само при условие, че запасите от човешки капитал достигнат определен минимум или че местните трудови ресурси са на разположение за усвояване на минималното ниво на професионални и технически способности, които са необходими за ПЧИ. Varro и Lee (2001) също установяват, че в хода на въвеждането на ПЧИ от развитите страни, положителният ефект от преливането на технологиите е значителен само в страни с достатъчно висок човешки капитал, докато той е незначителен или дори може да бъде пренебрегнат в страни с ниски нива на човешки капитал. Borensztein и др. (1998) твърдят, че ПЧИ осигуряват положителен ефект върху растежа, след като приемащата страна разполага с достатъчно високо образована работна сила, която да се възползва от спillover ефектите от ПЧИ.

В сравнително скорошно емпирично изследване Bronzini и Piselli (2009) анализират връзката между производителността, човешкия капитал и НИРД в Италия. Данните показват, че инвестициите в регионална инфраструктура и НИРД оказват положително влияние, а човешкият капитал има най-голямо въздействие за подобряването на производителността в региона. Teixeira и Fortuna (2010) в тестване на технологичния абсорбционен капацитет на португалската икономика в периода 1960 г. – 2001 г. установяват, че човешкият капитал и НИРД имат положително въздействие върху дългосрочния растеж и особено подчертават значението на инвестициите в човешки капитал пред тези в НИРД. Benhabib и Spiegel (1994), си поставят задача да изследват ролята на човешкия капитал по отношение на икономическото развитие чрез регресионен анализ (използвайки производствената функция на Коб – Дъглас) на агрегирани панелни данни за 78 окръга през периода 1965 г. – 1985 г. Отбелязват, че запасите от човешки капитал имат положителен ефект върху общата факторна производителност чрез неговото влияние върху процеса на догонване на по-развитите икономики. De la Fuente (2011) при анализ на 21 държави от ОИСР през периода 1960 г. – 1990 г., заключава, че човешкият капитал има значителен положителен ефект върху производителността. Mason, O'Leary и Vecchi (2012) потвърждават същия резултат при проведено изследване на 5 страни, използвайки мултииндустриален набор от данни. Откриват доказателства за положителни ефекти на човешкия капитал, спрямо растежа на производителността, като отчитат както сертифицирани умения (формално образование), така и несертифицирани умения (придобити чрез обучения и опит на работното място). Kneller и Stevens (2006) изследват създаването, дисперсията

и усвояването на технологиите, прилагайки данни от 9 производствени индустрии в 12 страни от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) през периода 1973 г. – 1991 г. Цел на изследването е да се установи дали различията в абсорбционния капацитет на страните могат да обяснят разликата в производителността им. Данните показват, че ефективността на производството зависи от нивото на човешкия капитал. Нещо повече, установява се, че ефектът на човешкия капитал е количествено по-важен от този на научноизследователската и развойна дейност по отношение на абсорбционния капацитет.

Основните предизвикателства в днешно време са бързият научен прогрес и технологичните промени, които често са придружени от промяна в икономическите структури и профилите на работните места. Страните разработват образователни системи, които се различават съществено по фокуса си. Някои обръщат повече внимание на общото образование, докато други – на професионалното. В последните десетилетия търсенето на по-високи нива на образование както по отношение на основни умения чрез формално образование и обучение, така и специфични технически умения, става все по-силно (Kottaridi, С. , 2018). Например ЕС поставя особен акцент върху обучението на хората за придобиване на умения, които да им дадат възможност да получат добри работни места и да се изправят пред ключовите предизвикателства, които поставя глобализацията и засилената конкуренция (известна като Лисабонската стратегия³). Програмата включва обучение на работната сила за придобиване на умения и компетенции, необходими за международната конкуренция, като се акцентира върху области като науката и технологиите. За целта са разработени професионални и общообразователни програми от ЕС. Някои страни се съсредоточават върху професионалното образование, за да се развият специфични умения, свързани с работата, т.е. подготовка за работа в конкретни професии; други се фокусират върху общообразователното обучение, което предоставя широки знания и допринася за основата за по-нататъшно обучение.

Направеният до момента преглед на емпирични изследвания, относно релацията „абсорбционен капацитет – преки чуждестранни инвестиции” потвърждава формулираните в настоящата разработка хипотези. Човешкият капитал – неговото развитие и надграждане имат критично значение за формирането на абсорбционния капацитет на приемащите страни и възможността да привлекат ПЧИ, така че оптимално да се възползват от спиловър ефектите. Липсата на човешки капитал или недостатъчните инвестиции в човешки капитал ограничават ползите от присъствието на високотехнологични ТНК и потенциала на положителния ефект от технологично преливане от ПЧИ. Нивото на човешкия капитал на приемащата държава определя способността ѝ да се възползва от ПЧИ. Всичко

това има пряко отношение към основната цел на всяка национална икономика, а именно – повишаване на производителността и просперитет в дългосрочна перспектива. Бързият икономически растеж, постигнат чрез повишаване на производителността, изисква абсорбционен капацитет и конкретно човешки капитал, който да усвои модерните технологии. Правителствата трябва да се стремят да осигурят достатъчен абсорбционен капацитет както за привличане на чуждестранни инвестиции, така и за извличане на ползи за националната икономика от спилвър ефектите, съпътстващи присъствието на ТНК. Такъв капацитет за усвояване изисква не само стабилна финансова система и институционална инфраструктура, но и здрава, грамотна, квалифицирана и мотивирана работна сила. Чрез инвестиране и местни усилия за изграждане на абсорбционен капацитет (в частта човешки капитал и НИРД) държавите могат да подобрят способността си да идентифицират, асимилират и прилагат знанията, които са разработени в други по-развити страни и да извлекат ползи от технологичния трансфер от ПЧИ.

Заклучение

За да усвои ползите от осъществяването на ПЧИ, жизненоважно за приемащата икономика е развитието на нейния абсорбционен капацитет. Инфраструктурата и финансовата система трябва да стимулират транспорта на стоки и да подпомагат бизнеса. Институционалното развитие също е задължително, но човешкият капитал и местните фирми са основните канали и мост между ПЧИ и местната икономика. Интензивността на усвояване на знанията от ПЧИ се опира на качествено развитие на човешкия капитал и съществуващото технологично ниво на местните компании. В наши дни международните инвеститори правят бизнес в чужбина не само за да реализират печалба, но и да споделят отговорността с бедните страни. Все повече бизнес асоциации говорят за готовността да подкрепят държавите, в които реализират ПЧИ, за да постигнат ползи. Образованите трудещи се могат бързо да усвоят новите знания и съвременните техники. Под работна сила не се разбира само броят на работниците, но и качеството на човешкия капитал, което изисква адекватно образование и умения. Ако ТНК изразходват усилия за обучение на работниците, споделяне на ноу-хау, те могат не само да увеличат абсорбционния капацитет на приемащата страна, но и да направят процеса на усвояване по-гладък и по този начин те косвено допринасят за глобалното развитие. Без подходящо обучени или образовани човешки ресурси процесите на трансфер и създаване на знания не могат да протичат ефективно. По-добрият човешки капитал може да усвои технологиите по-добре и да допринесе за по-висока производителност и дългосрочно развитие на националната

икономика.

Запасът от знания и човешки капитал на страната може да бъде увеличен чрез вътрешни инвестиции в образование, обучение и НИРД или чрез външни договорни или кооперативни отношения. Това включва тези, които се връщат в родината си след завършване на образованието или допълнителна квалификация в чужбина, или миграцията на квалифицирани професионалисти в чуждестранните филиали на ТНК. Очакваните резултати от тези действия са свързани с повишаване на конкурентоспособността, растеж на производителността и просперитет на местната икономика.

Бележки

¹ Под „спилувър ефекти” в настоящата статия се разбира преливане на знания, добри практики, ноу-хау, технологии.

² Под „интернализирани” в настоящата статия се разбира процеса по приемане, разбиране и възприемане на външна информация и процеси като собствена и вътрешноприсъща.

³ European Council (2000). Presidency conclusions – Lisbon European Council, 23–24 March 2000 (No. 100/1/00): European Council (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm).

Използвана литература

1. Abramovitz, M., 1986. Catching Up, Forging Ahead, and Falling. Behind. *Journal of Economic History*, 46(2), pp. 385-406.

2. Barro, R., & Lee, J. , 2001. International data on educational attainment: Updates and implications. *Oxford Economic Papers*, Том 3, p. 541–563.

3. Barro, R., 2001. Human capital and growth. *The American Economic Review*, Том 91, pp. 12-17.

4. Benhabib, J., and M. Spiegel. 1994. “The Role of Human Capital in Economic Development: Evidence from Aggregate Cross-Country Data.” *Journal of Monetary Economics* 34 ( ): 143–173.

5. Blomstrom & Kokko, 2003. „*Human Capital and Inward FDI*“, working paper N.167. Stockholm.

6. Borensztein, E., De Gregorio, J., & Lee, J. W. , 1998. How does foreign direct investment affect economic growth?. *Journal of International Economics*, 45(1), pp. 115-135.

7. Bronzini, R.R.; Piselli, P. Determinants of long-run regional productivity with

geographical spillovers: The role of R&D, human capital and public infrastructure. *Reg. Sci. Urban Econ.* 2009, 39, 187–199.

8. Cantwell, J. and Iammarino, S., 2003. *Multinational Corporations and European Regional Systems of Innovation*. London: Routledge.

9. Choi, N., 2015. Accounting for quality differences in human capital and foreign direct investment. *Journal of International Trade and Economic Development*, Том 24, pp. 228-246.

10. Cohen, W.M. and Levinthal, D.A. (1989) Innovation and learning: the two faces of R&D. *The Economic Journal* 99: 569–596.

11. Cohen, W. M. & Levinthal D. A., 1990. Absorptive capacity: A new perspective on learning. *Administrative Science Quarterly*, 35(1), pp. 128-152.

12. De la Fuente, A. 2011. “Human Capital and Productivity.” Working Papers 1103, BBVA Bank, Economic Research Department

13. Dunning, J., 1993. *Multinational enterprises and the global economy*. Н.М.:Addison-Wesley Publishing Company.

14. Fu, X., 2008. *Foreign direct investment, absorptive capacity and regional innovation: Evidence from China*, Н.М.: OECD Global Forum on International Investment.

15. Girma, S., 2005. Absorptive Capacity and Productivity Spillovers from FDI: A Threshold Regression Analysis. *Oxford Bulletin of Economics & Statistics*, 67(3), pp. 281-306.

16. Görg, H., & Greenaway, D., 2003. *Much ado about nothing? Do domestic firms really benefit*. Н.М.:Н.а.

17. Grazia Ietto-Gillies, 2005. *Transnational corporation and international production, Concepts, theories and effects*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

18. Guellec, D.; Potterie, B.P. R&D and productivity growth: Panel data analysis of 16 OECD countries. *OECD Economic Studies*. 2001, 33, 103–126.

19. Joshua, J., 2015. *The contribution of human capital towards economic growth in China*. New York: Palgrave Macmillan.

20. Keller, W., 1996. Absorptive capacity: on the creation and acquisition of technology in development. *Journal of Development*, Том 49, pp. 199-227.

21. Kottaridi, C. , 2018. *Human capital, skills and competencies: Varying effects on inward FDI in the EU context*. [Онлайн] Available at: *International Business Review*, <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2018.10.008> [Отваряно на 19 08 2020].

22. Krueger, A. B., & Lindahl, M. , 2001. Education for growth: Why and for whom?. *Journal of Economic Literature*, Том 39, pp. 1101-1136.

23. Kneller, R., and P. A. Stevens. 2006. “Frontier Technology and Absorptive Capacity: Evidence from OECD Manufacturing Industries.” *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 68: 1–21.

24. Kuznets, S. (1973) *Modern Economic Growth: Findings and Reflections*. *American Economic Review*, 63, 247-258.

25. Mason, G., B. O’Leary, and M. Vecchi. 2012. “Certified and Uncertified Skills and Productivity Growth Performance: CrossCountry Evidence at Industry Level.” *Labour Economics* 19: 351–360.

26. Nelson, R and E. Phelps , 1966. Investment in humans, technological diffusion, and economic growth. *American Economic Review*, Том 56, pp. 65-75.

27. Nguyen, H., Duysters, G., Patterson, J., Sander, H., 2009. *Foreign Direct Investment Absorptive Capacity Theory*. [Онлайн] Available at: <https://pdfs.semanticscholar.org/e874/090250c67484e6ffdbc5fd670a2c821f5832.pdf> [Отваряно на 21 08 2020].

28. Niels Hermes & Robert Lensink, 2003. Foreign Direct Investment, Financial Development and Economic Growth. *Journal of Development Studies*, 40(1), pp. 142-163.

29. Solow, R., 1957. Technical Change and the Aggregate Production Function. *Review of Economics and Statistics*, Том 39, pp. 312-320.

30. Teixeira, A.A.C.; Fortuna, N. Human capital, R&D, trade, and long-run productivity: Testing the technological absorption hypothesis for the Portuguese economy, 1960–2001. *Research Policy* 2010, 39, 335–350.

31. Todorova G., Durisin B., 2007. Absorptive capacity: valuing a reconceptualization. *Acad Manage Rev* , 32(3), pp. 774-786.

32. Tsai, K.H., 2009. Collaborative networks and product innovation performance: toward a contingency perspective. *Research Policy* 38: 765–778.

33. UNCTAD, 1999 . *World Investment Report. Foreign Direct Investment and the Challenge of Development*, New York and Geneva: United Nations.

34. Van Den Berg, H., 2016. *Economic Growth and Development*. Third ред. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

35. Zahra S. and George G., 2002. Absorptive capacity: a review, reconceptualization, and extension.. *Acad Manage Rev*, 27(2), pp. 185-203.

THE RELATION “ABSORPTIVE CAPACITY – FOREIGN DIRECT INVESTMENT”

Slavena TSONEVA

Abstract

This article offers an extensive review of the theoretical and empirical literature to clarify the conceptual framework of absorptive capacity, using micro- and macro-approach. The study aims to draw attention to the vital role of absorptive capacity in relation to inward FDI. To achieve the set goal, the focus of research is narrowed to common for both approaches socio-educational factors, constituting the absorption capacity, which are directly related to the effective absorption of spillover effects from inward FDI, respectively ensuring long-term development of the national economy.

Key words: HC, R&D, Inward FDI, Absorptive capacity